

Betalningsansvar för förfarandekostnaderna vid flerpartsskiljeförfaranden

Av jur.kand. JOHN NEWAY HERRMAN och jur.kand. RASMUS JOSEFSSON¹

Våren 2015 presenterade Skiljeförfarandeutredningen sitt betänkande "Översyn av lagen om skiljeförfarande" (SOU 2015:37). Detta innehåller bl.a. förslag om att det ska införas bestämmelser i lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) i syfte att göra lagen mer anpassad för s.k. flerpartsskiljeförfaranden. Enligt 37 § LSF har parterna i ett skiljeförfarande ett solidariskt betalningsansvar för ersättningen till skiljenämnden (i artikeln benämnt "förfarandekostnaderna"). Detta kan ge upphov till särskilda problem i flerpartsskiljeförfaranden. Vi anser att problemen riskerar att minska parternas benägenhet att inleda sådana förfaranden och att bestämmelsen bör tas bort ur den reviderade lagen.

1 Bakgrund

LSF bygger på ett antagande om att ett skiljeförfarande endast inbegriper två parter.² Trots detta är flerpartsskiljeförfaranden, dvs. förfaranden där parterna är fler än två, relativt vanliga i praktiken. Statistik hos skiljeinstitut visar dessutom att antalet flerpartsskiljeförfaranden har ökat under de senaste åren.³ I linje med denna utveckling har flera av de större skiljeinstitut valt att införa särskilda regler i syfte att underlätta genomförandet av sådana förfaranden.⁴ Denna typ av regleringar är emellertid fortfarande förhållandevis ovanliga i nationella skiljeförfarandelagar.⁵

I syfte att säkerställa att skiljeförfaranden i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform beslutades att LSF skulle ses över. I utredningsuppdraget ingick särskilt att överväga om lagen bör anpassas ytterligare till förekomsten av flerpartsskiljeförfaranden.⁶ Skiljeförfarandeutredningen föreslår i sitt betänkande att

¹ Författarna är verksamma som biträdande jurister vid Delphi advokatbyrå respektive Sandart & Partners advokatbyrå.

² Prop. 1998/99:35 s. 97 f.

³ Josefsson, Multi party-anpassning av lagen om skiljeförfarande; examensarbete framlagd av författaren vid Juridiska institutionen vid Stockholms universitet våren 2014, s. 3.

⁴ Se t.ex. art. 7–10 i ICC-reglerna och art. 8 i LCIA-reglerna. De reviderade SCC-reglerna som trädde i kraft den 1 januari 2017 innehåller även ett flertal sådana regleringar (t.ex. art. 13–15).

⁵ Exempel på skiljeförfarandelagar som emellertid innehåller sådana regleringar är den brittiska; Arbitration Act 1996 c. 23, art. 35, den nederländska; the Netherlands Arbitration Act, art. 1045, samt den schweiziska; Part 3 of the Civil Procedure Code 2008, art. 376.

⁶ Kommittédirektiv 2014:16 s. 1.

det i LSF ska införas vissa bestämmelser som är tänkta att underlätta inledandet av flerpartsskiljeförfaranden. Utredningen har särskilt förordat ett införande av en bestämmelse som möjliggör konsolidering (sammanläggning) av skiljeförfaranden.⁷ Bestämmelsen innebär att om parterna samtycker till det och det innebär fördelar för handläggningen så får tvister, där samma skiljemän har utsetts, förenas till gemensam handläggning. Vidare föreslår utredningen att tvisterna, när det finns skäl för det, åter får särskiljas.⁸ Bestämmelsen öppnar upp för konsolidering när som helst under pågående förfaranden efter det att en skiljenämnd har utsetts. En revidering av lagen i enlighet med betänkandet är tänkt att leda till att parter oftare kan komma att överväga flerpartsskiljeförfaranden, vilket kan medföra process-ekonomiska fördelar.⁹

2 Det solidariska betalningsansvaret för förfarandekostnaderna

2.1 Allmänt om bestämmelsen

Av 37 § LSF framgår att parterna ska betala skälig ersättning till skiljenämnden.¹⁰ Ersättningen ska täcka skiljemännens arvoden samt utlägg. Vidare framgår att parterna i skiljeförfarandet är solidariskt ansvariga för denna ersättning gentemot skiljemännen.

En översiktlig internationell utblick visar att det är relativt ovanligt att ett solidariskt betalningsansvar för förfarandekostnaderna uttryckligen föreskrivs i nationella skiljeförfarandelagar, i vart fall utanför Norden.¹¹ UNCITRAL:s modellag saknar exempelvis helt regler om fördelning av kostnader förutom i anledning av interimistiska beslut. I flertalet av de större skiljeinstitutens regler föreskrivs inte heller ett uttryckligt solidariskt betalningsansvar.¹² Lindskog har emellertid uttryckt uppfattningen att ett solidariskt betalningsansvar gäller även internationellt som en följd av allmänna rättsprinciper, trots avsaknad av en uttrycklig reglering.¹³

⁷ SOU 2015:37 s. 102 f. Förutom konsolideringsbestämmelsen föreslår utredningen även införandet av en bestämmelse som föreskriver hur skiljenämnden ska utses vid ett skiljeförfarande som innefattar fler än två parter, s. 99 ff.

⁸ SOU 2015:37 s. 44 och s. 180.

⁹ Som fördelar för handläggningen lyfter Skiljeförfarandeutredningen särskilt fram att material endast behöver läggas fram en gång, att bedömningen av materialet blir likformig och att processen förenklas för både skiljenämnd och parter. Bestämmelsen ska enligt förslaget införas som ett fjärde stycke i 23 § LSF. Se SOU 2015:37 s. 169.

¹⁰ Skälighetsbedömningen ska göras enligt de allmänna principer som gäller för syssломän. Se Lindskog, Skiljeförfarande — En kommentar, 2 u. 2012, s. 1032.

¹¹ Bestämmelser om solidariskt betalningsansvar för förfarandekostnaderna saknas t.ex. i de tyska (1998), nederländska (2015), franska (2011) och schweiziska (1987) skiljeförfarandelagarna. Den brittiska; Arbitration Act 1996 c. 23, innehåller emellertid en sådan bestämmelse i art. 28.

¹² Bestämmelser om solidariskt betalningsansvar saknas i t.ex. ICC-reglerna (2012), UNCITRAL-reglerna (2010), HKIAC-reglerna (2013) och SCAI-reglerna (2012). I SCC-reglerna (2017) är ett solidariskt betalningsansvar emellertid uttryckligen föreskrivet i 49 § (7) och även LCIA-reglerna (2014) har en liknande bestämmelse i art. 28.1.

¹³ Se Lindskog, a.a., s. 961, not 8.

Ett av de främsta motiven bakom det solidariska betalningsansvaret är att säkerställa att skiljenämnden får betalt för sitt arbete. I propositionen till föregångaren till LSF, 1929 års lag om skiljemän, diskuterade lagstiftaren olika tänkbara lösningar för detta.¹⁴ Mot bakgrund av att skiljenämnden gavs rätt att fastställa sin egen ersättning ansåg lagstiftaren att t.ex. en lösning där nämnden gavs möjlighet att innehålla skiljedomen i avvaktan på betalning skulle vara för långtgående.¹⁵ Istället valdes lösningen att parterna ålades ett solidariskt betalningsansvar för ersättningen till skiljenämnden. Skiljenämnden har dessutom enligt 38 § LSF möjlighet att begära in säkerhetsbelopp av parterna för att säkerställa sin ersättning.

Av 39 § LSF framgår att parterna har möjlighet att avtala bort både sitt solidariska betalningsansvar och skiljemännens rätt att begära säkerhet. Vidare följer av bestämmelsen att ett sådant avtal måste ingås på ett sådant sätt att det blir bindande även för skiljenämnden. Det kan ingås antingen innan ett skiljeförfarande påkallas, varvid skiljemännen samtycker till detta när de åtar sig uppdraget, eller efter att ett skiljeförfarande har påkallats med skiljemännens och samtliga parter uttryckliga samtycke.¹⁶

2.2 *Det solidariska betalningsansvaret i flerpartsskiljeförfaranden*

Om skiljenämnden inte har erhållit säkerhetsbelopp som täcker arvodeskostnaderna har respektive skiljeman en fordran på parterna som dessa alltså har ett solidariskt betalningsansvar för.¹⁷ Av ordalydelsen i 37 § LSF följer att i ett flerpartsskiljeförfarande skulle samtliga parter i förfarandet stå solidariskt ansvariga för de totala förfarandekostnaderna. Det kan uppkomma situationer när denna ordning skulle framstå som oskälig. Det tydligaste exemplet är förmodligen när en delvist, som inte involverar samtliga parter, utvecklar sig på ett sådant sätt att den blir mer tids- och kostnadskrävande än övriga tvister i förfarandet. Detta kan vara svårt för parterna och skiljenämnden att förutse innan flerpartsskiljeförfarandet har inletts.

För att undvika att den i det föregående stycket beskrivna situationen uppstår i ett flerpartsskiljeförfarande som uppkommit efter konso-

¹⁴ Kungl. Maj:ts propositioner nr. 226 s. 67. Regeln om det solidariska betalningsansvaret har stått oförändrad i svensk skiljelagstiftning efter 1929 års lag och har inte heller föränlett några ingående kommentarer i senare förarbeten.

¹⁵ I sammanhanget kan nämnas att Skiljeförfarandeutredningen i sitt betänkande har föreslagit att förbudet enligt 40 § LSF mot att innehålla skiljedomen ska upphävas, s. 156.

¹⁶ Se Heuman, Skiljemannarätt, 1999, s. 570 ff., angående förutsättningar för att ingå avtal som begränsar det solidariska betalningsansvaret. I Skiljeförfarandeutredningens betänkande har någon ändring i denna del inte heller föreslagits.

¹⁷ Särskilda problem kan förmodligen även uppkomma vid den slutliga kostnadsfördelningen parterna emellan eftersom två parter kan tänkas bli solidariskt betalningsansvariga för en tredje parts kostnader. Detta följer av att rättegångsbalkens kostnadsfördelningsregler förmodligen ligger närmast tillhands att tillämpa för skiljenämnden. Inom ramen för denna artikel saknas emellertid möjlighet att utveckla denna problematik, men den diskuteras i viss mån bl.a. av Heuman, se Heuman, a.a., s. 212 f. Se även Josefsson, a.a., s. 18.

lidering enligt den föreslagna bestämmelsen, skulle en rimlig lösning kunna vara att skiljenämnden använder sig av möjligheten att åter särskilja tvisterna. Av den föreslagna lagtexten att döma verkar det som att frågan huruvida tvisterna ska särskiljas helt ligger inom skiljenämndens diskretionära beslutanderätt, dvs. parternas samtycke krävs inte.¹⁸

Skiljenämndens möjlighet att särskilja tvister efter konsolidering innebär förmodligen att problemet med oskäligen kostnadsansvarsfördelningar inte nödvändigtvis behöver uppkomma i just den situationen när det är uppenbart att en delvist blir mer omfattande. Det kan emellertid inte uteslutas att det kan uppkomma fall som inte är uppenbara, eller att skiljenämnden av andra skäl inte anser att tvisterna bör särskiljas. Problematiken kan naturligtvis även uppstå i flerpartsskiljeförfaranden som har inletts på annat sätt än genom konsolidering och i de fallen saknas skiljenämndens uttryckliga behörighet att kunna särskilja deltvister.¹⁹

Heuman har ifrågasatt om inte 37 § LSF vid tillämpning i flerpartsskiljeförfaranden bör tolkas på det viset att en parts solidariska betalningsansvar bör begränsas till att endast avse det arbete skiljemännen har lagt ned på de delar av förfarandet där denne intar partsställning.²⁰ Detta framstår som ett rimligt sätt att tolka bestämmelsen, men en sådan tillämpning riskerar att ge upphov till besvärliga gränsdragningsproblem för skiljenämnden. Det kan, vilket Heuman också påpekar, bli mycket svårt att fastställa hur de totala kostnaderna har fördelats på olika deltvister inom ett och samma förfarande.²¹

Vidare verkar Heuman utgå från att det bör ankomma på skiljenämnden att i domslutet ange gränserna för det solidariska betalningsansvaret parterna emellan.²² Om inte parterna har gett några direktiv till skiljenämnden att göra en sådan fördelning kan emellertid skiljenämnden förmodligen inte anses ha någon skyldighet att göra detta. I sådana fall är det tänkbart att det kan uppkomma situationer där skiljenämndens intresse av att fördela parternas ansvar på ett skäligt sätt ställs mot intresset av att snabbt och enkelt få betalt.²³

3 Slutsats

Skiljeförfarandeutredningen har föreslagit ändringar i LSF som förmodligen kommer att underlätta inledandet av flerpartsskiljeförfa-

¹⁸ Jfr föreslagen lagtext i SOU 2015:37, s. 44. Skiljeförfarandeutredningen har i sitt betänkande emellertid inte angett några uttryckliga exempel på när det är tänkt att denna åtgärd ska vidtas.

¹⁹ Den vanligaste typen av flerpartsskiljeförfarande är förmodligen t.ex. när en kärande påkallar skiljeförfarande mot två eller flera svarandeparter samtidigt.

²⁰ Heuman, a.a., s. 212 f. Även Lindskog har gett uttryck för denna uppfattning, se Lindskog, a.a., s. 969.

²¹ Se Heuman, a.a., *ibid.*

²² Heuman, a.a., s. 212 f.

²³ Det kan t.o.m. ifrågasättas om det ens är självklart att det är tillåtet för skiljenämnden att göra en uppdelning av det solidariska betalningsansvaret utan ett uttryckligt uppdrag från samtliga parter.

randen. Emellertid har betänkandet inte presenterat några förslag om hur det solidariska betalningsansvaret för förfarandekostnaderna ska tillämpas i flerpartssituationen. En reviderad skiljeförfarandelag i enlighet med betänkandet skulle alltså innebära att det lämnades till parterna och skiljenämnden att själva förutse eventuell problematik som kan uppkomma i anledning av det föreskrivna solidariska ansvaret och hantera den. För att bestämmelsen inte ska gälla krävs det, som ovan nämnts, att den avtalas bort av parterna på ett sätt som blir bindande för skiljenämnden. Eftersom följderna av att det solidariska betalningsansvaret avtalas bort är att nämnden då kan löpa en större risk för att inte få betalt, kan förutsättningarna för att ett sådant avtal ingås vara begränsade, i vart fall om frågan kommer på tal efter att skiljemännen har utsetts.

Vår uppfattning är att problematiken som kan uppkomma med anledning av det solidariska betalningsansvaret riskerar medföra att ett flerpartsskiljeförfarande väljs bort av parter i situationer där det annars skulle vara processekonomiskt fördelaktigt. Vid en parts övervägande om ett flerpartsskiljeförfarande kan vara lämpligt är det viktigt att kunna förutse vilka kostnader ett sådant förfarande kan innebära. Om en part anser att det finns en risk att drabbas av ett oförutsägbart, och möjligen även oskäligt, kostnadsansvar är det givetvis mindre sannolikt att ett sådant förfarande bedöms vara ett attraktivt handläggningsoptionsalternativ. Detta kan alltså innebära att parter ändå väljer att driva parallella tvåpartsförfaranden.

Mot bakgrund av den problematik som har beskrivits bör lagstiftaren, enligt vår mening, överväga att ändra LSF:s regler om parternas inbördes ansvar för förfarandekostnaderna så att de blir anpassade för tillämpning i flerpartsskiljeförfaranden. Ett sätt skulle kunna vara att det i lagtexten anges att 37 § LSF inte ska tillämpas i flerpartsskiljeförfaranden. På så sätt tvingas skiljenämnden att, redan vid tidpunkten då kumulation kommer på tal, lyfta frågan om hur deras ersättningsanspråk ska säkerställas. Parterna och skiljenämnden kan då hitta situationsanpassade lösningar som samtliga inblandade kan acceptera, exempelvis att skiljenämnden begär in tillräckligt stora säkerhetsbelopp. Kan skiljenämnden och parterna inte enas om någon lämplig lösning får kumulationen helt enkelt utebli.

En möjligen ännu bättre lösning skulle kunna vara att det uttryckta solidariska betalningsansvaret för förfarandekostnaderna i LSF tas bort helt. Det kan ifrågasättas om bestämmelsen har någon praktisk betydelse även inom ramen för vanliga tvåpartsskiljeförfaranden. Enligt Lindskog gäller, som ovan nämnt, det solidariska betalningsansvaret som en följd av allmänna rättsprinciper varvid, om det förhåller sig på det viset, en uttrycklig bestämmelse skulle kunna hävdas vara överflödigt.

Skiljeförfaranden bygger på principen om partsautonomi. Det kan därför hävdas att bestämmelser som, likt bestämmelsen om solidariskt

betalningsansvar, inte på ett tydligt sätt tillför något som underlättar genomförandet av förfaranden bör undvikas i en skiljeförfarandelag.²⁴ Som också har nämnts saknas bestämmelser i ett flertal andra nationella skiljeförfarandelagar (och skiljeinstitutsregler) som uttryckligen anger att parterna har ett solidariskt betalningsansvar. Vidare kan man ställa sig frågan hur vanligt det numera är i praktiken att skiljenämnden inte ser till att täcka sina totala ersättningsanspråk med säkerhetsbelopp och därmed överhuvudtaget förlitar sig på det solidariska betalningsansvaret.

Sammantaget anser vi att lagstiftaren bör ställa sig frågan om en uttrycklig bestämmelse om solidariskt betalningsansvar för förfarandekostnaderna lämpligen bör tas bort ur den reviderade skiljeförfarandelagen.

²⁴ Att partsautonomins starka ställning ska beaktas vid revideringen av LSF framgår uttryckligen av kommittédirektivet, se dir. 2014:16 s. 6.